

79.

**TEOLOĢIJAS UN
RELIĢIJPĒTNIECĪBAS
SEKCIJA
“KRĪZES UN RELIĢIJA”**

Tēžu krājums

**Latvijas
Universitātes
starptautiskā
zinātniskā
konference**

2021. gada februārī

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

**Latvijas Universitātes
79. starptautiskā zinātniskā
konference**

**TEOLOĢIJAS UN
RELIĢIJPĒTNIECĪBAS
SEKCIJA
“KRĪZES UN RELIĢIJA”**

Tēžu krājums

2021

Latvijas Universitātes 79. starptautiskā zinātniskā konference. Teoloģijas un reliģijpētniecības sekcija “Krīzes un reliģija”. Tēžu krājums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2021. 28 lpp.

Latvijas Universitātes 79. starptautiskās zinātniskās konferences Teoloģijas un reliģijpētniecības sekcijas “Krīzes un reliģija” darbs notika 2021. gada 25. februārī plkst. 9.30 tiešsaistē.

Literārā redaktore Ruta Puriņa
Maketētāja Andra Liepiņa

© Latvijas Universitāte, 2021

<https://doi.org/10.22364/luszk.79.tris.tk>
ISBN 978-9934-18-664-6

SATURS

Dace Balode IEVADS	5
Līva Fokrote PACIETĪBA KĀ NOZĪMĪGĀKAIS TIKUMS KRĪZES LAIKOS: IESKATS KRISTIETĪBAS TRADĪCIJĀ	6
Kristīna Ēce KĀRLIS IRBE – LATVIJAS EVANĢĒLISKI LUTERISKĀS BAZNĪCAS VEIDOTĀJS PĒC PIRMĀ PASAULES KARA KRĪZES	8
Uģis Pallo KRĪZES LATVIJAS BAPTISTU DRAUDZĒS: TOREIZ, 1944.–1953. GADĀ, UN TAGADĒJĀ COVID-19 PERIODĀ	11
Linards Rozentāls LUTERISKĀS BAZNĪCAS LATVIJĀ TICAMĪBAS KRĪZE 1987.–1989. GADĀ UN TĀS ATRISINĀJUMS	14
Andris Priede LATVIJAS ROMAS KATOĻU BAZNĪCA UN PĀVESTA FRANCISKA PONTIFIKĀTA NESTIE IZAICINĀJUMI	16
Roberts Galvāns SAKRAMENTĀLĀS PRAKSES NOVATORISMS UN BANALITĀTES COVID-19 KRĪZES APSTĀKĻOS	18
Ralfs Kokins VIENKĀRŠĪ BŪT VAI TIEKTIES? TEOLOĢISKAS UN ĒTISKAS DILEMMAS GLOBĀLĀS PANDĒMIJAS LAIKĀ	19
Laima Geikina AKTĪVA ATVĒRTĀ DOMĀŠANA UN TEOLOĢIJAS FAKULTĀTES PIEDĀVĀTAIS SATURS	21
Ģirts Rozners ŠAUBAS KĀ TICĪBAS KRĪZE	24
Normunds Titāns VAI KOPĪGAIS LABUMS IR IZZŪDOŠA VĒRTĪBA RIETUMU SABIEDRĪBĀS? – COVID-19 KRĪZES GADĪJUMS	26

IEVADS

Dace Balode

Prof., Dr. teol., Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes dekāne

2021. gadā LU 79. konferences Teoloģijas un reliģijpētniecības sekcijā ir izvēlēta tēma “Krīzes un reliģija”. Ar to savā veidā tiek dokumentēta šī laika aktualitāte, atrodoties pandēmijas iespaidā.

Uz saistību starp krīzēm cilvēka dzīvē un tā reliģiskiem meklējumiem ir norādīts akadēmiskos skaidrojumos par to, kas ir reliģija, atbildot no perspektīvas, ko reliģija dara. (1) Reliģija ir saistīta ar ceļa meklējumu ārā no krīzes, no ciešanām, no nāves piedzīvojuma, kā uz to norāda ievērojams latviešu teologs un reliģijpētnieks Visvaldis Varnesis Klīve: “Reliģija, tā sakot, ir praktiska lieta un saistīta ar ļoti svarīgiem jautājumiem cilvēka dzīvē.” (2) Citiem vārdiem, reliģiskie meklējumi bieži iesākas tur, kur cilvēks nonāk pie atziņas, ka šīs pasaules un cilvēka paša liktenis izslīd no kontroles.

Savu risinājuma meklējumu un pat krīzes pārvarējumu cilvēks ir spējīgs izteikt noteiktā valodā, varētu teikt, cilvēks ir spējīgs veidot šādu īpašu valodu – “reliģija”, kas izsaka un arī veido viņa pārdzīvojumu. Vācu teologs Gerds Taisens (*Gerd Theißen*) definē: “Reliģija ir kultūras zīmju sistēma, kas apsola dzīves ieguvumu ar atbilstību augstākai realitātei.” (3) Tāpat kā ar darbu un tehniku cilvēks veido savu dzīves telpu, tāpat arī, interpretējot to, tikai pasaulē, kam ir savs skaidrojums, cilvēks “spēj dzīvot un elpot”. Šajā ziņā pati īstenība netiek mainīta, bet tiek mainīta cilvēka kognitīvā, emocionālā un pragmatiskā attieksme pret to. Cilvēkam šāda interpretācija vienā vai otrā veidā ir ļoti nepieciešama: “Tikai šādi interpretētā pasaulē mēs varam dzīvot un elpot,” saka Taisens. (4) Mēs interpretējam pasauli pēc dažādām interpretāciju sistēmām, piemēram, ikdienišķais “veselais saprāts”, zinātne, māksla, mūzika pieder pie šīs īstenības interpretācijas. Taču arī reliģija pieder pie šīs pasaules izpratnes instrumentiem. Reliģija tāpat ir valoda, kurā cilvēks izsaka savu pārdzīvojumu pamatā trīs veidos – mītā, rituālā un ētikā. Šo valodu var pieņemt vai noraidīt, var tajā runāt vai nerunāt, taču to neapšaubāmi var pētīt, par to interesēties un varbūt tad arī mācīties no tās. Tieši par šo valodu ir runa, ja šajā reizē runājam par krīzēm un reliģiju, par to, kā mēs kā pētnieki varam to tvert vēsturē, rakstos, praksē, citiem vārdiem, kā varam interpretēt šo krīzes interpretāciju.

PACIETĪBA KĀ NOZĪMĪGĀKAIS TIKUMS KRĪZES LAIKOS: IESKATS KRISTIETĪBAS TRADĪCIJĀ

Līva Fokrote

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes zinātniskā grāda pretendente

Pandēmijas laikā bieži ir dzirdami mudinājumi “būt pacietīgiem”. Pandēmija ir kļuvusi par krīzi kā “intensīvu grūtību vai briesmu laiku”. Referātā aplūkoti divi kristīgās teoloģijas teksti, kas vēsta par pacietības nepieciešamību un praksi šādas krīzes laikos.

Kipriāna, Kartāgas bīskapa, darbības laiku (248–258) raksturo vairākas krīzes – kristiešu vajāšanas un mēris, kā arī baznīcas iekšējās prakses jautājumi. Traktāta *De Bono Patientiae* (256) mērķis ir palīdzēt kristiešiem saprast, kā pacietība var palīdzēt pārdzīvot šīs grūtības. Kipriāns apzinās kristiešu izjūtas (dusmas, aizvainojumu pret pāridarītājiem un vēlmi atiebties u. tml.) un mudina uz aktīvu pacietību ar mūžības perspektīvu.

Mūsdienu amerikāņu teologa Stenlija Hauervasas (1940) pamattēze ir, ka draudze ir alternatīva politiska kopiena, kura pastāv pasaulē ar konkrētu mērķi – liecināt vārdos un darbos par Dieva stāsta patiesumu. Draudze ir kopiena, kurā mērķtiecīgi veidojas kristiešu raksturs, kas aplicina draudzes liecības patiesumu. Raksta *Practicing Patience: How Christians Should Be Sick* (1996) mērķis ir palīdzēt kristiešiem saprast, kā slimot pacietīgi un kāpēc tas ir svarīgi. Krīze iestājas tad, kad cilvēks kļūst par modernās medicīnas sistēmas pacientu. Medicīnu, tāpat kā moderno sabiedrību kopumā, raksturo nepacietība un bailes no nāves. Tāpēc medicīna nav konteksts, kurā pacientam mācīties pacietību. Pacietīgu pacientu jeb kristiešu perspektīva palīdz viņiem neuztvert slimību ar fatālisma sajūtu.

Abiem teologiem pacietības pamats ir Dieva raksturs. Jēzus Kristus dzīve un mācība ir pacietības labākais paraugs. Sekojot (atdarinot) Jēzum, kristieši top pilnīgi. Patiesa pacietība nav iespējama bez ticības Dievam. Hauervasam pacietības praktizēšana arī izriet no stāsta par Dieva pacietīgajām rūpēm par pasauli. Nepacietība ir grēks un modernās sabiedrības iezīme, kas īpaši pamanāma cilvēka nepacietībā pret savu ķermeni.

Pacietības praksē Kipriāns uzsver četrus aspektus. Patiesa pacietība ir praktizēta, nevis diskutēta. Pacietība ir aktīva, visaptveroša uzvedība jeb dzīvesveids tagadnē. Nepacietība ir grēks, kas rada naidu, nemierus un šķelšanos baznīcā. Kristiešiem ir pacietīgi jāgaida Jēzus otrā atnākšana divu iemeslu dēļ: tā nesīs taisnu tiesu un atmaksu tiem, kas darījuši pāri Jēzum un viņa ļaudīm, un tā nesīs godību jeb ticības piepildījumu ticīgajiem.

Pacietības prakses mērķis Hauervasam ir veidot to par noturīgu rakstura daļu. Raksturs savukārt ir būtisks kristieša liecībā par Dieva stāsta patiesumu. Pacietības praktizēšana pret savu ķermeni ir ceļš pretī svētumam. Pacietīga mīlestība citam pret citu ir svarīgs veids, kā mēs pacietīgi kalpojam cits citam. Pacietīgu paradumu veidošana ir saistīta ar ikdienas dzīves aktivitātēm

(pārtikas audzēšana, dzejas rakstīšana, bērnu audzināšana), kuras gan prasa pacietību un laiku, gan rada to.

Krīze kā intensīvu grūtību vai briesmu laiks ir saistīta ar apdraudējumu veselībai un pat dzīvībai. Teoloģiskais skatījums ir nozīmīgs krīzes laika notikumu interpretācijas ietvars, kas dod pamatu un motivāciju pacietībai. Pacietības praktizēšana izriet no teoloģiskā skatījuma un nostiprina to ikdienas dzīvē – gan krīzē, gan ārpus tā. Ir iespējams apzināti vingrināties pacietībā, un to pat vajag darīt. Pacietība kā rakstura īpašība kristiešos liecina par Dieva stāsta patiesumu.

Izmantotā literatūra

1. Burns, Jr. J. Patout. *Cyprian the Bishop*. Routledge, 2002.
2. Cyprian, Saint. *Treatises*. Edited by Roy Deferrari. Translated by Sister George Edward Conway. The Fathers of the Church 36. Washington: Catholic University of America Press, 1958.
3. Hauerwas, Stanley. Practicing Patience: How Christians Should Be Sick. *Christian Bioethics*, 1996, Vol. 2, No. 2, pp. 202–221.
4. Kreider, Alan. *The Patient Ferment of the Early Church: The Improbable Rise of Christianity in the Roman Empire*. BakerAcademic, 2016.
5. Pianalto, Matthew. *On Patience: Reclaiming a Foundational Virtue*. Lexington Books, 2016.
6. Wilken, Robert. *The Spirit of Early Christian Thought: Seeking the Face of God*. New Haven: Yale University Press, 2003.

KĀRLIS IRBE – LATVIJAS EVANĢĒLISKI LUTERISKĀS BAZNĪCAS VEIDOTĀJS PĒC PIRMĀ PASAULES KARA KRĪZES

Kristīna Ēce

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes maģistrante

Patlaban lielākā daļa pasaules piedzīvo Covid-19 krīzi. Taču katrā laikā tiek piedzīvotas savas krīzes. Šogad aprit 160 gadi, kopš dzimis Latvijas Evanģēliski luteriskās baznīcas (LELB) pirmais bīskaps Kārlis Irbe (1861–1934). Jaunizveidotā baznīca pēc Pirmā pasaules kara piedzīvoja lielas grūtības – daudzas baznīcas ēkas bija karā izpostītas, bija liels mācītāju trūkums, baznīcai tika konfiscēti zemes īpašumi un bija jārada jauns juridiskais pamats tās darbībai. Pirmajos gados LELB un tās vadītājs piedzīvoja vairākas krīzes – Jēkaba baznīcas atdošanu Romas katoļu baznīcai un konfliktu par Rīgas Domu. Taču visās grūtībās bīskaps nezaudēja ticību Dievam. Šajā laikā, kaut bija dažādas grūtības, Kārlim Irbem bija vēl kāda joma, kas bija tuva viņa sirdij, – ārmisija. Kārlis Irbe mudināja domāt plašāk.

Irbem bija skaidrs skatījums par to, kas ir misijas darbs. Savu sapratni par ārmisiju Irbe varēja iegūt no Kurzemes un Vidzemes luterāņu sinožu sadarbības ar Leipcigas misiju. Leipcigas, kā arī citu tālaika protestantu misiju paradigma un motivācija balstījās paklausībā Jēzus pavēlei Mt 28:18-20. Kā otra ietekme minama brāļu draudžu jeb hernhūtiešu kustība, ar ko Irbe sastapās, 17 gadus kalpojot Dzerbenes–Drustu draudzē. Hernhūtiešiem misijas motivācija bija saistīta ar iespēju katru cilvēku individuāli vest pie Jēzus Kristus kā Pestītāja, darot to pēc iespējas pazemīgi, lai ikviens varētu piedzīvot Dieva žēlastību. Šī vairāk bija balstīšanās Dieva mīlestībā, kas minēta Jņ 3:16.

Jau agrīni – 1900. gadā – Kārlis Irbe rakstīja par ārmisiju. Vēlāk, kļūstot par bīskapu, viņš palīdzēja LELB pievienoties Zviedrijas Baznīcas misijai, aicināja draudzes vākt ziedojumus ārmisijas darbam un veicināja lūgšanas par to. Viņš iekļāva ārmisiju kā svarīgu nozari arī LELB 1928. gada Satversmē. Irbe arī veicināja misiju, regulāri publicējot rakstus žurnālā “Ārmisija”. Viņš arī atbalstīja savas meitas Annas došanos kalpot misijas laukā Indijā, Karunagarapuri ciematā.

Kristīgā misija (gan iekšmisija, gan ārmisija) veicina došanas un devīguma ētosu. Tāda misijas izpratne ir formulēta jau Jaunās Derības tekstos, kur misijas uzdevums nozīmē turpināt to sūtību pasaulē, kas dota Kristum (Jņ. 20:21). Kārlis Irbe un viņa meita Anna apzinājās arī šo došanas aspektu, Annai dodoties misijā palīdzēt tiem cilvēkiem, kuri bija lielās grūtībās. Kopš tā laika gan Eiropa, gan arī Latvija ir mainījusies. Taču starp Kārļa Irbes laiku krīzi un Covid-19 krīzi varam vilkt zināmas paralēles. Iespējams, šobrīd, krīzes laikā, ārmisija nav tik būtiska, taču joprojām ir vērtīgi skatīties plašāk un palīdzēt tiem, kuriem tas nepieciešams, – vispirms jau garīgi (un arī materiāli), pēc iespējām. To varam mācīties no LELB pirmā bīskapa, kas ir gājis mums pa priekšu.

Izmantotā literatūra

1. Adamovičs, Ludvigs. Bīskapa Dr. theol. K. Irbes septiņdesmit mūža gadi. *Jaunatnes Ceļš*, 8 (aug. 1931): 228–232.
2. Adamovičs, Ludvigs. *Kristīgās baznīcas vēsture: vidusskolu kurss*. Rīga: Latvijas vidusskolu skolotāju kooperatīvs, 1927.
3. *Bībele*. Bībeles jaunais tulkojums. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 2012.
4. Bosch, David J. *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*. 16th printing. Maryknoll, NY: Orbis Books, 2001.
5. Ceipe, Gundars. *Dieva tautas dzimšana. Latvieši*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014.
6. Ceipe, Gundars. *Latvijas Brāļu draudzes vēsture 1918–1940*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010.
7. F. Bīskapa iesvētīšanas svinības. *Svētdienas Rīts*, 23. jūl. 1922: 1–3.
8. Irbe, Kārlis un K. Kalniņš. Lēmums Nr. 1584. *Svētdienas Rīts*, 1. aug. 1926: 248.
9. Irbe, Kārlis un K. Kalniņš. Paziņojums Nr. 2707. *Svētdienas Rīts*, 18. dec. 1927: 408.
10. Irbe, Kārlis un K. Kalniņš. Rikojums Nr. 3040. *Svētdienas Rīts*, 20. dec. 1925: 411.
11. Irbe, Kārlis un K. Kalniņš. Rikojums Nr. 717. *Svētdienas Rīts*, 15. maijs 1924: 8.
12. Irbe, Kārlis un R. Bauman. Rikojums Nr. 1726. 19. augustā 1922. g. *Svētdienas Rīts*, 22. aug. 1922: 7–8.
13. Irbe, Kārlis. Atspīdēšanas laikā. *Baznīcas Vēstnesis*, febr. 1900: 49–52.
14. Irbe, Kārlis. Latvijas Ev. Lutera draudzēm bīskapa gana raksts. *Svētdienas Rīts*, 22. apr. 1922: 1.
15. Irbe, Kārlis. Misijas vēsture. (Beigas.) Īss pārskats par tagadējo misijas stāvokli vispārīgi. *Ārmisija*, 10 (okt. 1932): 147.
16. Irbe, Kārlis. MV. Apustuļu laikmets. *Ārmisija*, 7 (jūl. 1929): 98.
17. Irbe, Kārlis. MV. Jēzus un misija. *Ārmisija*, 6 (jūn. 1929): 82.
18. Irbe, Kārlis. MV. *Ārmisija*, 5 (maijs 1929): 66.
19. Irbe, Kārlis. Nākamā Sinode. *Svētdienas Rīts*, 1. janv. 1925: 3–5.
20. Irbe, Kārlis. Paziņojums. *Svētdienas Rīts*, 5. dec. 1926: 392.
21. Irbe, Kārlis. Rikojums Nr. 1159. *Svētdienas Rīts*, 24. maijs 1925: 168.
22. Katterfeld, Ludw[ig]. Diakonie und innere Mission. In: *Protokoll der am 21. August 1885 in Mitau abgehaltenen fünfzigsten Kurländischen Provinzial -Synode (Jubel-Synode)*. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn, 1885.
23. Kundziņš, Kārlis. Bīskapa Dr. theol. K. Irbes 70 gadu piemiņai. *Jaunatnes Ceļš*, 8 (aug. 1931): 233–236.
24. Kundziņš, Kārlis. *Mana mūža gājiens: atmiņas un apcerējumi*. Rīga: Rīgas latviešu biedrības Derīgu grāmatu nodaļa, 1935.
25. *Latvijas Eвангелiski Luteriskās Baznīcas 1928. gada Satversme*. Rīga, 1928. <http://www.baznica.de/raksti/raksti/lelb-1928-gada-satversme/> (skatīts 11.11.2020.).
26. Latvijas Ev.-Lut. Sinodes Padomes sēde 22. aprīlī 1921. g. *Svētdienas Rīts*, 22. maijs 1921: 3–4.
27. Lauciņš, Voldemārs. *The Right Man in The Right Place: The Role of Kārlis Irbe (1861–1934) in the formation and development of the Evangelical Lutheran Church of Latvia, 1916–1928*. University of Helsinki, Faculty of Theology, 2015.
28. M[ačulāns], Ā[dams]. Latvijas Ev. Lut. baznīcas piektā sinode. *Svētdienas Rīts*, 13. marts 1928: 91–92.
29. Miķelsons, R. (Reinholds). *Latvijas vēsture*. 5. iesp. [Gincburga]: LCK apgāds “Latvija”, 1948.
30. Milenbahs [Mühlenbachs], Fricis. Iekšlietu ministrija un evaņģ.-luterāņu baznīcas pašvaldība. *Brīvā Zeme*, 16. febr. 1922: 1.

31. Rozentāls, Linards. LELB sinodāli episkopālās iekārtas veidošanās priekšnosacījumi un konteksts. Sast. Voldemārs Laučiņš. *Kārlis Irbe 1861–1934: 150 gadu jubilejas konferences materiālu krājums*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2012.
32. Sinode. *Svētdienas Rīts*, 16. dec. 1923: 3–4.
33. Stange, E[rnests]. Pirmais Latvijas bīskaps K. Irbe. *Baznīcas Ziņas*, 19. marts 1944: 46.
34. Teubers, R. MV. Misijas gaita Jaungvinejā. *Ārmisija*, 8 (aug. 1932): 117.
35. Zariņš, Rihards. Bīskaps Kārlis Irbe. *Latvija Amerikā*, 5. aug. 1961: 1.
36. Zariņš, R[ihards]. Bīskaps K. Irbe. *Laiks*, 5. aug. 1961: 3.

KRĪZES LATVIJAS BAPTISTU DRAUDZĒS: TOREIZ, 1944.–1953. GADĀ, UN TAGADĒJĀ COVID-19 PERIODĀ

Uģis Pallo

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes doktorants

Referāta mērķis ir aplūkot Latvijas Baptistu draudžu savienības (LBDS) krīzes situācijas un risinājumus 1944.–1953. gadā un kopš 2020.12.03. Lai gan minētie periodi ir atšķirīgi, taču krīzes un risinājumi, un ārējie faktori ir līdzīgi.

Referātā nedaudz ieskicēts “padomju baptisms” Latvijas kontekstā. Aplūkots tieši krīzes pārvarēšanas vai nepārvarēšanas aspekts pēc Otrā pasaules kara un mūsdienu Covid-19 laikā kā palīdzošais vai kavējošais aspekts krīzes pārvarēšanā, un referāta tēzes apgalvojums ir: “Sarežģītie apstākļi un ierobežojumi liek domāt un attīstīt dievkalpojumu prakses un jaunas kalpošanas formas.”

Covid-19 pandēmija liek domāt par mūsdienu cilvēka uztveres atšķirību attiecībā pret laika posmu pēc Otrā pasaules kara vai starpkaru periodā. Kā apgalvo teologs un sabiedrības viedokļu veidotājs Braiens Maklarens (*Brian D. McLaren*), tad laikā pirms Otrā pasaules kara un neilgu brīdi pēc tā globālās pārmaiņas notika tikai ar katru nākamo paaudzi. Taču mūsdienās sava efektivitāte un produktivitāte ir jāpārinventarizē ik septiņus gadus vai pat biežāk. Viens no lielākajiem izmaiņu šķēršļiem ir nesenā veiksmē un cerības par šīs veiksmes atgriešanos. Maklarena piedāvātā devīze ir: “Liec pārmaiņām darboties... kamēr darbs mainās.”

Salīdzinot un pētot šo izmaiņu aspektu, ir jāsecina, ka daļai Rīgas baptistu draudžu bija jau iestrādes un dievkalpojumi vai to fragmenti tika filmēti un straumēti tīmeklī, līdz ar to pandēmijas apstākļi un ierobežojumi neradīja ārkārtas rīcību. Savukārt mazpilsētu draudzes un lauku draudzes sāka ciest no šiem ierobežojumiem, to atklāj veiktā aptauja un iegūtie rezultāti, kuri apkopo 38 draudžu atsaucību un atklātību.

Aptaujāto LBDS draudžu rezultāti:

- 18,9% – piedzīvots draudzes locekļu pasīvums;
- 36,7% – aktivitāšu nespēja pielāgoties elektroniskajai videi;
- 83,4% – izmaiņas Svētā Vakarēdiena svinēšanā;
- 42% – sevi nesaskata kā krīzes risinātājus;
- 42,1% – ir ziedojumu samazināšanās;
- 60,5% – saņēmuši atbalstu no LBDS.

Praktiski visi aptaujātie darbinieki vēlas biežāku kontaktu, kaut telefonisku sarunu ar LBDS vadību.

Viens no smagākajiem krīzes cēloņiem LBDS draudzēs ir piedzīvotie uzplaukuma periodi deviņdesmitajos gados, pēc tam divtūkstošo gadu sākumā, kas arī kavē radoši un racionāli šobrīd mainīties.

Cilvēces vēsturē un arī baptistu denominācijā mūsdienu paaudzei un Covid-19 pandēmijā “ieslodzītajiem” ļoti atšķiras specifiskā apstākļu un lietu,

informācijas apmaiņas un saziņas mehānismu uztvere salīdzinājumā ar pirmspandēmijas laiku.

Lietu uztveres un redzējuma, un tā, ko māca šīs pandēmijas ierobežojumi, salīdzinājums modernisma/pirmspandēmijas un postmodernisma/pandēmijas laikā!¹

Modernisms/pirmspandēmija

Loģika

Struktūra

Sistēma

Pierādījums

No augšas uz leju

Virzība

Lojalitāte

Identitāte

Atbildes

Postmodernisms/pandēmija

Stāsti & mistērijas

Tīkls

Grupas

Ticība

No lejas uz augšu

Sadarbība

Egocentrisms

Anonimitāte

Jautājumi

Iepriekšējo periodu salīdzinājumi un diskusijas ir bijušas teorētiskas, taču šobrīd tās top ļoti praktiskas un nepieciešamas, jo ir jāvar reorganizēties un mainīties indivīdiem un kopienām, tāpēc ka šīs izmaiņas pieprasa pašreizējie notikumi sabiedrībā un pasaulē.

Krīze ir jaunas iespējas, un baptistu denominācija tās vienmēr ir spējusi izmantot.

Izmantotā literatūra

1. Čukurs, F., Ekšteins, R., Mēters, A., red. *Dzīvības ceļš*. ASV: Amerikas latviešu baptistu apvienība, 1960.
2. Gills, Nikandrs. Reliģiskās minoritātes Latvijā komunistiskā režīma apstākļos 20. gadsimta 40.–80. gados. No: *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 20. sēj.* Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007.
3. Ginters, Modris. *Vai tie bijām mēs*. Rīga: autora izdevums, 2005.

¹ McLaren, Brian D. *A Generous Orthodoxy*. Zondervan, 2004; McLaren, Brian D. *A New Kind of Christian*. San Francisco: Jossey-Bass, 2001. Izmantotas autora idejas un piedāvātās pārdomas par šo laikmetu.

4. Klippenstein, Lawrence. *Menonite Pacifism and State Service in Russia: A Case Study in Church-State Relations, 1789–1936*. PhD thesis, University of Minnesota, 1984.
5. Laudams, J., Kurcītis, J., Fetlers, V., Bormanis, J. *Paskaidrojumi baptistu draudžu locekļiem Savienības padomes sūdzības lietā*. Rīga: Derīgu rakstu apgāds, 1926.
6. McLaren, Brian D. *A Generous Orthodoxy*. Zondervan, 2004.
7. McLaren, Brian D. *A New Kind of Christian*. San Francisco: Jossey-Bass, 2001.
8. *Reliģiozitāte Latvijā: vēsture un mūsdienu situācija*. Autoru kol. S. Krūmiņas-Koņkovas zinātniskajā redakcijā. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2012.
9. Tēraudkalns, Valdis. *Jaunā reliģiozitāte 20. gadsimta Latvijā: Vasarsvētku kustība*. Rīga: N.I.M.S., 2003.
10. Tervits, Jānis. *Latvijas Baptistu vēsture: faktu mozaika*. Rīga: Latvijas Baptistu draudžu savienība, 1999.
11. Заватски, Вальтер. *Евангелическое движение в СССР после второй мировой войны*. Москва, 1995.

Nepublicētie avoti

Latvijas Valsts arhīvs (LVA)
 LVA, 1418. f., 1. apr., 99.1.
 LVA, 1448. f., 1. apr., 241.1.
 LVA, 1448. f., 1. apr., 246.1.
 LVA, 1448. f., 1. apr., 99. 1.

Elektroniski pieejamie avoti

1. <https://www.lbds.lv/zinas/aicinajums-draudzem>
2. <https://www.lbds.lv/zinas/lbds-zinojums-draudzem-saistiba-ar-arkartas-situaciju>
3. <https://www.lbds.lv/zinas/jaunaka-informacija-par-draudzu-darbibu>
4. <https://www.lbds.lv/zinas/lbds-kongress-2021>
5. <https://www.lbds.lv/zinas/covid--19---arkarteja-situacija-no-9-novembra>

Periodiskie izdevumi

1. *Latviešu baptistu darbinieki II*. Toronto: apgāds “Rīga”, 1995.
2. Tēraudkalns, Valdis. Cerību laiks: LELB kontakts ar Anglijas baznīcu arhibīskapa Gustava Tūra darbības laikā (1946–1968). *Ceļš*, 71. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020.
3. *Наука и религия*, 9 (1961): 56–59.

LUTERISKĀS BAZNĪCAS LATVIJĀ TICAMĪBAS KRĪZE 1987.–1989. GADĀ UN TĀS ATRISINĀJUMS²

Linards Rozentāls

Dr. teol., Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes docents

Referāta mērķis ir sniegt īsu ieskatu krīzē, kas risinājās gan Latvijas luterāņu baznīcas iekšpusē, gan tās attiecībās ar sabiedrību un laikmetu 20. gadsimta 80. gados. Par avotiem ir izmantoti Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas arhīva, kā arī mācītāju Aivara Beimaņa un Jura Rubeņa privātarhīvu materiāli.

80. gadu sākumā Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca lēnām novecoja. Tās uzticīgākie un aktīvākie locekļi lielākoties bija iesvētīti jau pirms padomju okupācijas vai tās pirmajos gados. Gados jaunākie un līdz ar to padomju laikā dzimušie un augušie draudzes locekļi baznīcā ienāca tikai atsevišķās draudzēs. Kopējais draudzes locekļu skaits 80. gadu sākumā bija vien 25 000, kas ir visnotaļ niecīgs skaits, salīdzinot ar 1935. gada tautas skaitīšanas datiem, kad pie luterāņu baznīcas piederēja 55% Latvijas iedzīvotāju. Iepretī aktīvajam ateistiskās propagandas darbam kristietības pasludinājums izņemt dažas draudzes bija vājš un sprediķu saturs mazaktuāls.

Šajā laika posmā izveidojās neformāla mācītāju grupa (A. Beimanis, E. Bikše, A. Kavacis, M. Plāte, J. Rubenis, A. Vaickovskis, J. Dzeguze), kura sāka regulāri tikties un kuras kopsaucējs bija panākt baznīcā pārmaiņas, no apakšas veidot spiedienu, kas baznīcas vadību mudinātu kaut ko darīt. Šīs baznīcas atjaunotnes galvenais iniciators bija Modris Plāte. Viena no lielajām tēmām gan privātās tikšanās reizēs, gan iecirkņu konventos un citās sanāksmēs bija baznīcas aktuālo jautājumu apzināšanās. Situācijā, kad luteriskā baznīca bija valsts varai paklausīga, klusa un gatava sadarboties, šīs iniciatīvas neizbēgami noveda to īstenotājus konfliktā ar pastāvošo baznīcas vadību, kas nevēlējās ar jaunām baznīcas aktivitātēm un skaļām diskusijām par baznīcas stāvokli lieki pievērst padomju režīma pārstāvju uzmanību. Mācītāju konventos, sarunās, sinodēs tika uzsvērts, ka baznīcas ticamību mazina tās nespēja pat mācītāju starpā atklāti un godīgi komunicēt par sāpīgiem, problemātiskiem tās jautājumiem.

Kustība “Atdzimšana un atjaunošanās” izveidojās, paplašinoties un attīstoties 80. gadu sākumā dibinātajai mācītāju neformālajai grupai. Sākot ar 80. gadu vidu, viņiem piebiedrojās arvien vairāk mācītāju, kuri apzinājās baznīcas vadības nespēju, neprasmī un nevēlēšanos atsaukties sava laika cilvēku garīgajām vajadzībām un padarīt baznīcu nozīmīgu sabiedrībai, kurā perestroikas un demokratizācijās ietekmē sāka parādīties pirmie pārmaiņu asni un Trešās atmodas priekšvēstneši. Tālaika LELB arhīva dokumenti liecina, ka 80. gadu vidū baznīcā arvien pieauga plaša starp režīmam paklausīgo un no tā atkarīgo garīdznieku daļu un jaunajiem vizionāriem, uz pārmaiņām vērstajiem,

² Referāts izstrādāts pēcdoktorantūras pētniecības projektā “Panākumspēja sabiedrības ilgtspējīgai un integrālai attīstībai kustības “Atdzimšana un atjaunošanās” gadījuma kontekstā” (projekta līguma numurs 1.1.1.2/VIAA/3/19/498).

liturģisku un cita veida inovāciju izmēģinātājiem, kuri izmisīgi meklēja ceļus, kā uzrunāt nevis tikai mazskaitlīgos draudžu locekļus, kuru skaits bija sarucis, bet visu sabiedrību, kurā modās interese par garīgiem jautājumiem un garīgu dzīvi. Baznīcas vadība nespēja adekvāti reaģēt nedz uz sabiedrībā notiekošo, nedz uz ideoloģiskajām un politiskajām izmaiņām arī padomju valsts dzīvē, tāpēc pakāpeniski zaudēja cieņu un uzticēšanos sabiedrības acīs. Tieši kustība “Atdzimšana un atjaunošanās” padarīja baznīcu ticamu un tās lomu un uzdevumu autentisku plašākas sabiedrības acīs.

Ticamības krīze atrisinājās 1989. gada aprīlī, kustības “Atdzimšana un atjaunošanās” ietekmē pilnībā nomainoties luterāņu baznīcas vadībai un tai iekļaujoties latviešu tautas garīgajā atmodā.

Izmantotā literatūra

LELB arhīva 1. fonda, 3. apraksta 17., 42., 43., 49., 197., 210., 224. lieta, kā arī šī apraksta nenumurētās lietas.

LATVIJAS ROMAS KATOĻU BAZNĪCA UN PĀVESTA FRANCISKA PŌNTIFIKĀTA NESTIE IZAICINĀJUMI

Andris Priede

Dr. hist. eccl., Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes docents

Pēc ievēlēšanas pāvesta amatā Francisks atļaujas atsevišķus soļus, kas mulšina Eiropas tradicionālo katoļu kopienu:

1. Solidaritāte ar nabadzīgajiem. Pāvests neaicina uz kādām radikālām reformām Astoņu kalna svētību garā. Vēstures kontekstā varētu domāt, ka ir runa tikai par parasto un gadsimtiem atkārtoto morāli disciplināro normu ievērošanu. Taču Bergoljo iet tālāk par gregorisko reformu prasībām izbeigt simonijas un klerogāmijas praktizēšanu 11. gs. vai Tridentas koncila īstenoto disciplināciju 16./17. gs. “Gribētu redzēt nabadzīgu baznīcu,” mēdz atkārtot Bergoljo. Šo vēlmi solidarizēties ar nabadzīgajiem, kuru nabadzību pāvests izskaidro ar pasaules bagātību koruptīvu sadalījumu, var izskaidrot ar viņa kā reliģiska ordeņa biedra saliktajiem evaņģēlisko padomu svētsolījumiem attiecībā uz nabadzību, šķīstību un paklausību. Diemžēl Bergoljo izliekas nesaprotam, ka diecēzes jeb laicīgie priesteri, bīskapus ieskaitot, nemaz tik ļoti nealkst atteikties no savas materiālās un intelektuālās autonomijas un uzsākt Jēzus Sadraudzības novīča cienīgus askēzes vingrinājumus, lai tādā veidā ar savu dzīvesveidu solidarizētos ar Latīņamerikas favellu iedzīvotāju vai t. s. “Sirijas bēgļu” postu.
2. Tradicionālā katoļu morāle. Latvijas gadījumā spilgtākais piemērs ir vietējo bīskapu taisnošanās pēc viendzimuma savienībām labvēlīgiem pāvesta Franciska citātiem. Raidījumā “Viens pret vienu” Rīgas katoļu arhibīskaps Z. Stankevičs piesauca tik neapstrīdamas autoritātes kā Latvijas Republikas Satversme un enciklopēdija, lai pierādītu, ko latviešu valodā nozīmē ģimene. Kāpēc Stankeviča kungs tikai garāmejojot atsaucās uz reliģiskiem avotiem, kā Bībele vai Tradīcija? Tāpēc, ka Romas katoļu baznīcā Bībeles un Tradīcijas interprets ir pāvests. Ja par viņa izteikumiem nākas taisnoties konservatīvāk noskaņotas laicīgās sabiedrības un varbūt pat mazāk konservatīvu katoļu aprindu priekšā, tad nevar taisnoties un minimizēt pāvesta izteikumus, izmantojot skarbākus Bībeles citātus. Ja tie runātu pretī pāvesta Bergoljo paustajam samiernieciskajam viedoklim, tad varētu tikt apšaubītas pāvesta spējas vai pat tiesības adekvāti skaidrot Bibli. Šādas konsekvences tiktu uztvertas kā lielāks risks katoļu hierarhijai nekā risks pazaudēt neatkarīgāk domājošu vai konservatīvāku katoļu uzticību.
3. Baznīcas un zinātnes, t. sk. medicīnas, savstarpējā kompetenču respekta mazināšana. Pēdējā konfrontācija ar Latvijas katoļu piesardzīgo sabiedrisko domu ir pāvesta Franciska entuziasma pilnā atsaucība vakcinācijai. “Pietiekšos rindā,” bilda pāvests. Latvijā katoļu oficiālās aprindas savu pozīciju pauda ar Z. Stankēviča interviju RML 15.02.21., citējot pāvestu par morālo nepieciešamību vakcinēties un minimizējot iebildumus, ka vakcīnas izstrādāšanas gaitā, iespējams, ir izmantotas nedzimušu bērnu šūnas.

Izmantotā literatūra

1. Kalnbērza, Evija, Viksna, Gita. Slavenības potējas. Kardināls saka NĒ covidpotei. *Privātā Dzīve*, 3 (2021): 8–9.
2. Krūmiņa-Koņkova, Solveiga. Atbrīvošana nevar būt rāma un bijīga. *Katoļu Baznīcas vēstnesis*, 9 (2018): 18–20.
3. LTV 1. programma: raidījums “Viens pret vienu”, Z. Stankeviča saruna ar G. Rēderu. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/27.10.2020-11-gundars-reders-zbignevs-stankevics.id200557/www.civitas.lv>
4. Pāvests Francisks. *Pazemības ceļš*. Rīga: KALA raksti, 2018.

SAKRAMENTĀLĀS PRAKSES NOVATORISMS UN BANALITĀTES COVID-19 KRĪZES APSTĀKĻOS

Roberts Galvāns

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes doktorants

Koronavīrusa izplatīšanās laikā Svētā Vakarēdiena, kristības un absolūcijas rituālu noturēšana ierastajā jeb tradicionālajā veidā vairs nav ieteicama vai pat nav pieļaujama. Sakramentālo darbību organizēšanas vietās ir jāievēro distancēšanās, jālieto aizsarglīdzekļi un jāseko varas iestāžu noteiktajām rekomendācijām un noteikumiem. Tāpēc šajā referātā tiek apkopotas un aplūkotas dažādās kristīgo draudžu praktiskās pieejas, kas veselā saprātā un teoloģiskā rāmja ietvaros palīdz risināt pandēmijas radītos ierobežojumus un izaicinājumus attiecībā uz Eiharistijas svinēšanu, kristīšanu, grēku sūdzēšanas un to piedošanas pasludināšanu.

Darba mērķis ir izvērtēt jau esošo un pasaulē lietoto inovatīvo pieeju pozitīvos un negatīvos aspektus un apzināt potenciālus to pielāgošanai Latvijas draudzēs.

Izmantotā literatūra

1. <https://www.belfasttelegraph.co.uk/news/viral/vicar-uses-chopsticks-in-holy-communion-safety-measure-39436789.html> (skatīts 05.02.2021).
2. <https://www.la.lv/baznicas-infekciju-perekli-2> (skatīts 05.02.2021).
3. <https://www.facebook.com/martins.kalejs/posts/4113068708707899> (skatīts 05.02.2021).
4. *Industrial Designer Solves Problem of Social-Distancing Priests Baptizing Babies with Squirrt Guns*. Pieejams: <https://www.core77.com/posts/99472/Industrial-Designer-Solves-Problem-of-Social-Distancing-Priests-Baptizing-Babies-with-Squirrt-Guns> (skatīts 05.02.2021.).
5. Millers, Džons Teodors. *Kristīgā dogmatika*. Tulk. Andris Smilgdrivs. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 1999.
6. *Minnesota baby's social distancing baptism goes viral*. Pieejams: <https://kttc.com/2020/04/05/minnesota-babys-social-distancing-baptism-goes-viral/> (skatīts 05.02.2021.).
7. Rozentāls, Linards, Salmane-Kulikovska, Ieva, Ūdre, Ilze. Vai liekam punktu? *Ceļš*, 71 (2020): 87–102.
8. *Unique baptism during COVID-19 pandemic*. Pieejams: <https://thevoice.us/unique-baptism-during-covid-19-pandemic/> (skatīts 05.02.2021.).
9. *Vienprātības grāmata*. Tulk. Aleksandrs Bite. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2012.

VIENKĀRŠI BŪT VAI TIEKTIES? TEOLOĢISKAS UN ĒTISKAS DILEMMAS GLOBĀLĀS PANDĒMIJAS LAIKĀ

Ralfs Kokins

Dr. teol., Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors

Cilvēce saskaras ar vēl nebijušiem izaicinājumiem un apdraudējumiem – Covid-19 vīrusa izraisīto globālo pandēmiju, tai sekojošo ekonomisko krīzi, globālo sasilšanu (ekstrēmām klimatiskajiem apstākļiem un transformācijām), ekoloģisko krīzi, resursu izsīkumu, dramatiski straujo planētas iedzīvotāju skaita pieaugumu (sasniedzot jau 7,85 miljardu atzīmi), pieaugošo sociālo nevienlīdzību un spriedzi, ieskatu un vērtību polarizāciju u. c. jautājumiem.

Pētījuma mērķis bija noskaidrot, kā mūsdienu teoloģija var palīdzēt risināt cilvēces aktuālos problēmjautājumus. Tiek izmantots gan plašāks teorētisks materiāls, gan arī jaunākās teologu publikācijas un starpnozaru diskusijas. Atgriešanās pie lietu kārtības “pirms pandēmijas” ne tikai vairs nav iespējama, bet arī nebūtu vēlama vai veicināma, jo līdzšinējā kārtība cilvēci ir novedusi dažāda līmeņa strupceļos.

Aktuālo globālo problēmu, izaicinājumu un tuvāko laiku morālo dilemmu kontekstā jautājums ir par paradigmām un mehānismiem, kas izraisa pārmaiņas attieksmē un dzīvesveidā. Tuvākajos gados jautājums būs nevis par attīstības atjaunošanu, bet gan par izdzīvošanu un mierīgu sadzīvošanu. Šeit var palīdzēt tikai globāli un ļoti kompleksi risinājumi, palīdzot pārvarēt egoismu, alkatību un sociālo nevienlīdzību. Pārtikušajā pasaules daļā neizbēgami būs jāatsakās no ierastajiem labklājības, ērtību un tiesību standartiem, no ierastās izšķērdības, dārgajām izklaidēm, kā arī no neprātīgās globālās mobilitātes. Planētas resursi ir ierobežoti, tāpēc bezgalīga patērētājsabiedrības attīstība un izaugsme vairs nav iespējama, tā totāli izposta dabu, mūsu pašu dzīves vidi. Piedevām izaugsme notiek tikai bagātākajā pasaules daļā, un tā vienmēr notiek uz nabadzīgāko rēķina (ekspluatācija).

Pētījumā tika secināts, ka teoloģija šo jautājumu risināšanā var konstruktīvi palīdzēt vairākos līmeņos, jo runa ir par cilvēciskās dabas jeb ontoloģiskām kategorijām. Cilvēces izdzīvošanai nepieciešamā rīcība runā pretī cilvēka savtīgai dabai, tā nozīmē atteikšanos no līdz šim ierastā un pašsaprotamā, no infantili egoistiskās individuālisma kultūras, kas nespēj racionāli domāt par līdzcilvēkiem, apkārtējo vidi, kopēju labumu. Mūs visvairāk apdraud ekonomika, kas funkcionē tikai ar nemitīgu izaugsmi veicinošu nosacījumu, mijiedarbojoties ar permanenti augošu pieprasījumu. Teoloģija var veicināt labprātīgu atteikšanos, lai mainītu bezjēdzīgi augošā patēriņa paradigmas. Nākotnes dzīves modeļi nav atraujami no sabiedrību transformējošas reliģiskās un morālās dimensijas, tiem jābūt ne tikai ilgtspējīgiem, bet arī cilvēciskiem un kvalitatīviem.

Izmantotā literatūra

1. Ackermann, Bruce. *Social Justice in the Libertate State*. NewHeaven CT, 1980.
2. Cobb, John B. *Is It Too Late? A Theology of Ecology*. Revised edition. Denton, TX: Environmental Ethics Books, 1995.
3. Fromm, Erich. *Haben oder Sein*. 14. Aufl. Stuttgart, 1984.
4. Jung, Volker. *Digital Mensch bleiben*. München, 2018.
5. Meadows, Dennis and Donella, Zahn, Erich, Milling, Peter. *Die Grenzen des Wachstums: Bericht des Club of Rome zur Lage der Menschheit*. Reinbeck, 1973.
6. Moltmann, Jürgen. *Gott in der Schöpfung. Ökologische Schöpfungslehre*. München, 1985.
7. Pausch, Eberhard M. "Ceterum censeo" – *Denkanstöße für Theologie und Kirche*. Berlin, 2018.
8. Pausch, Eberhard M. *Jesus, Hauptdarsteller Gottes? Inszenierung als Schlüssel für einen vernunftgemässen Glauben*. Berlin, 2019.
9. Vogt, Markus. *Christliche Umweltethik. Grundlagen und zentrale Herausforderungen*. Herder, 2021.
10. Von Weizsacker, Ernest U., Anders Wijkman. *Wir sind dran: Was wir ändern müssen, wenn wir überleben wollen*. Clube of Rome: Der Grosse Bericht, München, 2019.

AKTĪVA ATVĒRTĀ DOMĀŠANA UN TEOLOĢIJAS FAKULTĀTES PIEDĀVĀTAIS SATURS

Laima Geikina

Dr. teol., Dr. paed., Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesore

Šobrīd, atrodoties vīrusa Covid-19 izraisītas krīzes epicentrā, ļoti spilgti atklājas sabiedrības vērtīborientācijas³ un morālā brieduma nozīme krīzes pārvarēšanai⁴. Individā atbildība, spēja solidarizēties, elastīgi mainīt dzīves paradumus kļūst izšķiroša vīrusa radīto zaudējumu minimizēšanā. Izglītība, šajā gadījumā Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes (LU TF) īstenotā, ir orientēta un organizēta tā, lai studējošie ieaugtu kritiskas domāšanas, patstāvīgas domāšanas un dialogiskas saziņas kultūrā. Viens no šādas kultūras pamatelementiem ir starpkultūru (starprelīģiju)⁵ jeb dažādības lietpratība. Starpkultūru jeb dažādības lietpratība ir *spēja efektīvi funkcionēt daudz kultūru vidē, atbilstoši domāt un rīkoties, strādāt un komunicēt ar cilvēkiem no dažādām kultūrām gan savā mītnes zemē, gan ārpus tās*.⁶ Starpkultūru lietpratība ir pamatinstruments starpkultūru dialoga īstenošanai. *Starpkultūru dialogs* ir īpašs hermeneitikas veids, kurā domātāji piešķir citiem pasaules uzskatiem telpu pašiem sevī, ļaujot citiem uzskatiem rezonēt viņu pašu izpratnes horizontā.

Pēcglobalizācijas procesu raksturo šādas pazīmes – pieaugošs populisms, nacionālisms un reliģiskais fundamentālisms. Minētās pēcglobalizācijas izpausmes raksturo kopīga neiecietība pret *dažādību*. Par pēcglobalizācijas sākumpunktu tiek uzskatīts 2007. gads, jo tas iezīmē globālās ekonomiskās krīzes sākumu.⁷ Izglītība un topošo teologu un reliģijpētnieku starpkultūru lietpratība kļūst par nozīmīgu instrumentu šo pēcglobalizācijas radīto sociālo risku mazināšanai. It īpaši Covid-19 krīzes kontekstā, kur globālā solidaritāte un sadarbība var kļūt izšķiroša krīzes negatīvo seku mazināšanai.

Balstoties iepriekš minētajās atziņās, par konkrētās izglītības darbības **pētījuma priekšmetu** tika noteikta *studējošo domāšanas dispozīcija*. Pētījuma priekšmets liek uzdot jautājumu: cik atvērta ir LU TF studējošo domāšana? Vai studiju saturs, kas specifiski vērst uz starpkultūru lietpratības attīstību, saistās ar šādas domāšanas dispozīcijas veidošanos? **Pētījuma objekts** ir teoloģijas un reliģijpētniecības studijas LU TF bakalaura, maģistra un doktora līmenī.

³ Ukrainā ar akmeņiem apmētāts autobuss ar evakuētajiem no Ķīnas. *Leta*, 21.02.2020. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/arzemes/ukraina-ar-akmeniem-apmetats-autobuss-ar-evakuetajiem-no-kinas.d?id=51903685> (skatīts 18.03.2020.).

⁴ Slimnīcas ziņo par bezatbildīgiem apmeklētājiem: neievēro izolāciju un melo ārstiem. *Re! Panorāma*, 18.03.2020. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/slimnicas-zino-par-bezatbildigiem-apmekletajiem-neievvero-izolaciju-un-melo-arstiem.a352287/> (skatīts 18.03.2020.).

⁵ Runājot par starpkultūru lietpratību/dialogu, vienlaicīgi tiek ietverta arī starprelīģiju lietpratība/dialogs.

⁶ Adaptēts no: Leung, K., Ang, S. and Tan, M. L. Intercultural Competence. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behaviour*, 2014, No. 1(4889), p. 519.

⁷ Flew, T. Post-Globalisation. *Javnost*, 2018, Vol. 25, No. 1–2, p. 105. Pieejams: <https://doi.org/10.1080/13183222.2018.1418958>

Pētījuma mērķis: izmantojot aktīvās atvērtās domāšanas testu, noskaidrot LU Teoloģijas fakultātes dažādu līmeņu un programmu studējošo domāšanas dispozīcijas, izvērtējot citu cilvēku uzskatus un piedāvātā studiju satura atbilstību ekumenisma un starpreliģiju dialoga īstenojumam.

Pētījuma metodoloģija: studiju satura un atvērtas domāšanas korelācijas noteikšanai tika izvēlēts Aktīvas atvērtās domāšanas tests (*Actively open-minded thinking test*, AOT), kas tika papildināts ar demogrāfiskajiem datiem un iezīmēto studiju satura daļu. Tas ir kvantitatīvs pētījums ar iekļautiem diviem atvērtajiem jautājumiem, ar kuru starpniecību tiks iegūti kvalitatīvie dati studiju satura pilnveides vajadzībām.

Aktīvi atvērtā domāšana (AOT) ir viens no vairākiem domāšanas stiliem jeb domāšanas dispozīcijām, kurām ir svarīga nozīme cilvēku domāšanā. Stanoviča (*Stanovich*), Vesta (*West*) un citu pētnieku pētījumi liecina, ka cilvēki, kuriem ir izteikta vēlme domāt reflektīvi, izmantot visas savas kognitīvās spējas, lai pārdomātu lietas, parasti uzrāda pamatotu argumentāciju, savukārt tie, kuriem ir mazāk izteikta vēlme domāt reflektīvi, parasti pieliek mazāk pūļu savā domāšanā un tāpēc uzrāda nabadzīgāku un mazāk racionālu pamatojumu saviem apgalvojumiem.⁸ Džonatans Barons (*Jonathan Baron*) savos pētījumos koncentrējas uz šo trešo funkciju – citu cilvēku domāšanas izvērtējumu.⁹ It īpaši svarīgi tas ir pieaugošā populisma un viltus ziņu izplatības apstākļos. Mums ir nepieciešams uzticēties cits citam, tai skaitā dažādām autoritātēm. AOT mums palīdz izvērtēt informāciju.¹⁰

Pētījumā tiek izmantota 17 jautājumu testa versija, jo pētījumos ir pierādīts, ka tā pozitīvi korelē ar pilno jeb 41 jautājuma testu.¹¹

legūtie dati

Pētījumā 2020. gada pavasara semestrī piedalījās 46 Teoloģijas fakultātes studenti, no kuriem 32,6% ir vīrieši un 67,4% sievietes. Lielākā grupa ir vecumā no 25 līdz 34 gadiem (39,1%), tai seko vecumgrupa no 45 līdz 54 (26,1%) un no 35 līdz 44 gadiem (23,9%). Neliels skaits respondentu (2,2%) ir vecumā no 55 līdz 64 gadiem. Tikai 8,7% respondentu ir vecumā no 18 līdz 24 gadiem.

Dalībnieku sadalījums pa programmām nav vienmērīgs, tomēr pārstāvēti ir visu studiju līmeņi: 60,9% ir bakalaura līmeņa studiju programmā studējošie, 23,9% maģistra līmeņa un 13% doktora līmeņa studiju programmā studējošie, kā arī 2,2% zinātniskā grāda pretendenti.

⁸ Svedholm-Häkkinen, A. M. & Lindeman, M. Actively openminded thinking: development of a shortened scale and disentangling attitudes towards knowledge and people. *Thinking & Reasoning*, 2018, Vol. 24, No. 1, pp. 21–40. DOI: 10.1080/13546783.2017.1378723

⁹ Baron, J. Why teach thinking? – An essay. *Applied Psychology: An International Review*, 1993, Vol. 42, pp. 191–237.

¹⁰ Baron, J. Actively open-minded thinking in politics. *Cognition*, 2019, No. 188, pp. 8–18.

¹¹ Svedholm-Häkkinen, A. M. & Lindeman, M. Actively openminded thinking: development of a shortened scale and disentangling attitudes towards knowledge and people. *Thinking & Reasoning*, 2017, Vol. 24, No. 1, pp. 21–40. DOI: 10.1080/13546783.2017.1378723

Savā pētījumā, izpētot studiju kursu mērķus un sasniedzamos rezultātus, identificēju kursus, kas attīsta starpkultūru kompetenci. Tādi kopumā ir 11 visos trīs studiju līmeņos.

Kvalitatīvie dati tika iegūti brīvo atbilžu formā uz jautājumiem: kuri no studiju programmas kursiem, Tavuprāt, visefektīvāk iesaista dialogā ar citādiem uzskatiem? Kādi būtu Tavi priekšlikumi studiju programmu pilnveidei, lai sekmetu ekumēnismu un starpreliģiju dialogu?

Datos balstītie secinājumi

- Akcents aptaujā uz aktīvo atvērto domāšanu kā standartu citu cilvēku domāšanas izvērtēšanai, īpaši autoritatīvu avotu uzticamības un ticamības izvērtēšanai.
- Aptaujā piedalījusies gandrīz puse Teoloģijas fakultātes studējošo.
- **Dogmatiskuma** skalā parādās domāšanas ambivalence – no vienas puses, tiek atbalstīta viedokļu dažādība un tās nepieciešamība, kā arī pieļauta dažādu patiesību līdzāspastāvēšana, bet, no otras puses, ap 50% respondentu ir neitrāli vai piekrit, ka lojalitāte saviem ideāliem ir svarīgāka par atvērtu domāšanu. Jautājumā par tā dēvēto “visatļautības morāli” respondentu viedokļi sadalās līdzīgās daļās – pa trešdaļai nepiekrīt, ir neitrāli un piekrīt.
- **Faktu rezistences** rādītājā vairums respondentu (80%) uzskata, ka jauni fakti vai “neērtie fakti” jāņem vērā, izvērtējot savu pozīciju. Šādam uzskatam nepievienojas 20% respondentu. Šeit būtu nepieciešams vēl padziļināti pētīt atbildes par studiju programmām un gadiem.
- **Liberālisma** skalā iespējams secināt, ka domāšanā respondenti ir liberāli.
- **Pārlicības personifikācijas** aspektā respondenti nesaista faktus un argumentus ar vēsts nesēju, bet spēj nošķirt to no personas.
- Kopsavelkot var secināt, ka respondenti ir atvērti savā domāšanā, izvērtējot citu piedāvātos faktus un argumentus, lai gan atsevišķās tēmās – seksualitāte, aborti, narkotiku lietošana un nepiedienīga uzvedība – nav tik viennozīmīga pozīcija. Divām trešdaļām ir nenoteikta pozīcija vai noraidoša attieksme pret faktu izvērtējumu šajos jautājumos.
- No studiju kursiem, kas visefektīvāk iesaista studējošos dialogā ar citādiem uzskatiem, minēti kursi, kas saistīti ar praksi, dažādu reliģisko tradīciju vai filozofiju izziņu. Lai gan atsevišķos gadījumos minēti arī Bībeles teoloģijas un sistemātiskās teoloģijas kursi.
- Studentu ieteikumos ekumēnisma un starpreliģiju dialoga pilnveidei studiju procesā pārsvarā tiek minēta nepieciešamība iesaistīt dažādu tradīciju sekotājus kā viesdocētājus, mazināt indoktrinācijas risku un pievērst uzmanību studiju vides atvērtībai dažādiem viedokļiem. Viens no ieteikumiem ir izmantot dažāda veida praktiskas ievirzes studiju aktivitātes.

Izmantotā literatūra

1. Baron, J. Actively open-minded thinking in politics. *Cognition*, 2019, No.188, pp. 8–18.
2. Baron, J. (1993). Why teach thinking? – An essay. *Applied Psychology: An International Review*, 1993, Vol. 42, pp. 191–237.
3. Svedholm-Häkkinen, A. M. & Marjaana Lindeman, M. Actively openminded thinking: development of a shortened scale and disentangling attitudes towards knowledge and people. *Thinking & Reasoning*, 2017, Vol. 24, No. 1, pp. 21–40. DOI: 10.1080/13546783.2017.1378723

ŠAUBAS KĀ TICĪBAS KRĪZE

Ģirts Rozners

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes lektors

Kristīgajā ticībā šaubu jautājumam parasti netiek veltīta liela uzmanība. Šaubas tiek uzskatītas par nevēlamu pieredzi, kas ir jāatrisina, atgriežoties atpakaļ pie ticības. Ļaujot šaubām dzīvot, ir briesmas galu galā atkrist no ticības. Teologs Džeimss V. Faulers (1981) radīja ticības attīstības teoriju (*Faith Development Theory*), kurā aprakstīja ticību kā sešu veidu pieredzes. Ticības attīstības ceturtais posms ir saistīts ar iekšēju cīņu, ticības krīzi un šaubām, kam cilvēks iet cauri, līdz nonāk pie savas “apgaismības”.

Vēlāk psihoterapeits Skots Peks (1987) šos Faulera posmus piedāvāja samazināt līdz četriem – haotiskais, institucionālais, skeptiskais un vienojošais. Peks savā modeli trešo posmu identificēja kā šaubu un skepses laiku. Lai nonāktu ceturtajā vienojošajā posmā, cilvēkam ir jāiziet cauri skepsei, noliegumam un šaubām. Pēc skepticisma un agnosticisma pieredzes garīgās izaugsmes takai ir jāved tālāk uz jaunām zināšanām par Dievu.

Viena no kritikām, kas tiek veltīta Fauleram un ko varētu attiecināt arī uz Peku, ir, ka nav īsti saprotams, kas izraisa pāreju starp ticības izaugsmes posmiem. Teologs Valters Brugemans (1984) savos komentāros par Psalmu grāmatu, šķiet, piedāvā risinājumu. Viņš runā par pārejas pieredzēm, kas atklājas psalmos, no orientācijas dezorientācijā un atkal atpakaļ orientācijā, kuru izraisītāji ir gan ciešanas, gan arī pārsteigumi. Tie ir procesi, kuros notiek vecās un pazīstamās pasaules sairšana un paļaušanās uz labo, Dieva radību apšaubīšana un noliegums. Savukārt jauna veida orientācija nāk, kad šaubu un neziņas posmā piedzīvojam pārsteigumu, gaismu tumsā, prieku, kas uzvar bēdas. Brugemans atzīst, ka šaubas ir svešas mūsu kultūrai, kurā dominē orientācija uz veiksmi un izvairīšanos no sāpēm un zaudējumiem. Lai arī šaubīšanās ir kontrkulturāla aktivitāte, tomēr tā ir ticību transformējoša pieredze.

Trešais autors Braiens Maklarens (2021), šķiet, mēģina apkopot līdzšinējos rezultātus, lielu uzmanību pievēršot krīzēm un šaubām kā cilvēka ticības ceļa ļoti nozīmīgai sastāvdaļai. Viņa piedāvātajā ticības attīstības modelī arī ir 4 posmi, no kuriem 3. posms, tāpat kā Skotam Pekam, ir apmulsuma, skepses un šaubu posms. Līdzās ļoti filozofiski risinātajiem jautājumiem par katra ticības posma problēmām Maklarens ierosina šaubām piešķirt daudz lielāku nozīmi ticības pieredzē. Viņaprāt, šaubas ir ticīgā cilvēka pavadonis neatkarīgi no tā, kurā posmā viņš atrodas. Lai arī nepatīkami, tomēr ļoti būtiski cilvēku pārveidojoši spēki, izaugsmes procesa neatņemams pavadonis. Mēs varam secināt, ka ticības attīstības teorija joprojām ir aktuāla, piedzīvo noteiktas pārmaiņas un arvien pārliecinošāk argumentē, ka šaubas kā krīze nav ticības gala punkts, bet priekšnosacījums tās kvalitatīvai pārmaiņai jaunā ticības orientācijā, žēlastībā un harmonijā.

Izmantotā literatūra

1. Bruegemann, W. *The Message of the Psalms: A Theological Commentary*. Minneapolis, MN: Augsburg Publishing House, 1984.
2. Fowler, James W. *Stages of Faith: The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning*. New York: Harper Collins, 1981.
3. McLaren, B. D. *Faith After Doubt*. New York: St. Martins Essentials, 2021.
4. Peck, Scott M. *Further Along the Road Less Traveled: The Unending Journey Toward Spiritual Growth*. Simon & Schuster, 1993.
5. Peck, Scott M. *The Different Drum: Community Making and Peace*. New York: Touchstone, 1987.
6. Peks, M. Skots. *Ceļš, kuru izvēlēties*. Tulk. Nora Kalēja. Rīga: Zvaigzne, 2015.

VAI KOPĪGAIS LABUMS IR IZZŪDOŠA VĒRTĪBA RIETUMU SABIEDRĪBĀS? – COVID-19 KRĪZES GADIJUMS

Normunds Titāns

Dr. phil., Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors

Šajā referātā tiek izvirzīts arguments, ka cēloņi Rietumu sabiedrību nespējai tikt galā ar Covid-19 izplatības ierobežošanu meklējami līdzsvara zaudēšanā starp kopīgo labumu (*common good*) un individuālo labumu, individuālismam sabiedrībā ņemot virsroku. Tikai tā uzliktos individuālās brīvības ierobežojumus iespējams absurdi saredzēt kā “cilvēktiesību pārkāpumus” un tos neievērot, indivīdu ērtībām un labumam kļūstot svarīgākiem par to personu interesēm, kuras šo indivīdu bezatbildīgā rīcība var nelabvēlīgi vai pat fatāli ietekmēt. Nav pieļaujamas brīvības un tiesības, kuru īstenošana kaitē citiem. Demokrātijā brīvība ir kolektīva un paredz individuālo vēlmju ierobežošanu sabiedrības kopīgā labuma vārdā. Sabiedrība, kurā ikviens ir brīvs darīt, ko grib, nav brīva sabiedrība, bet gan anarhija. Gala rezultātā arī indivīds iegūst no kopīgā labuma, un patiesībā individuālais labums nemaz nav iespējams bez kopīgā. Tie korelē.

Šajā kontekstā tiek analizēti arī divu prominentu filozofu kontrastējoši uzskati Covid-19 krīzes situācijā. Viens no tiem, Džordžio Agambēns, izteikti pārstāv individuālismu, bet otrs, Žans-Liks Nansī, – komunitārismu. Agambēns uzskata, ka valdības īstenotie “tehnomedicīniskā despotisma” ārkārtas situācijas mēri reducē cilvēku dzīves uz tīri bioloģisku stāvokli, kurā tiek pazaudēts viss cilvēcīgais. Kailā dzīvība paliek sabiedrības vienīgā vērtība. Cīņa par tās saglabāšanu sašķēļ sabiedrību. Nansī savukārt dēvē Covid-19 par “komunovīrusu” asociācijā ar izcelsmi no “komunistiskās” Ķīnas, kuras kolektīvisma ētoss arī ļauj tai veiksmīgi kontrolēt slimības izplatību valstī. Kopīgajā cīņā ar pandēmiju Nansī saredz apstākļus, kuros rodas jauni solidaritātes veidi un vienotības pieredzes.

Referāta gaitā parādīts, ka Agambēna uzskati neiztur kritiku. Pēc referenta domām, dzīvību saglabāšanai ar ierobežojošā mēra palīdzību ir dodama prioritāte pār mazāk nozīmīgiem cilvēciskiem zaudējumiem to ieviešanas rezultātā.

Kamēr Rietumu valstu brūkošajās demokrātijās individuālisma patvaļas dēļ vīrusu ierobežot neizdodas, Ķīnā un citās Āzijas valstīs tas izdodas daudz veiksmīgāk, jo cilvēkos dominē kopīgā labuma ētoss ar izteiktu pilsoniskā pienākuma apziņu. Šādi atšķirīgi ētosi gadsimtu gaitā izveidojušies arī reliģiju ietekmes rezultātā, ko iespējams genealģiski izsekot. Austrumos, kur dominē konfucianisms un budisms, individuālisms ir maz izteikts, kamēr kristīgajā ētosā, kas transformējies Rietumu demokrātiskajās vērtībās, ir divas trajektorijas – individuālā un komunitārā.

Pateicoties pēdējai, piedzīvojam to, ka Covid-19 krīze izceļ ne tikai slīktāko, bet arī labāko mūsu sabiedrībās – nesavtīgo medicīnu darbu, cilvēku kooperēšanos palīdzības sniegšanā maz aizsargājamiem un daudzas citas altruistiskas

izpaušmes. Kopīgā labuma apziņas saglabāšanās, par spīti individuālisma intensifikācijai Rietumu sabiedrībā, tomēr vieš cerību.

Izmantotā literatūra

1. Agamben, Giorgio. The invention of an epidemic. *European Journal of Psychoanalysis*. Coronavirus and Philosophers (2020). Pieejams: <https://www.journal-psychoanalysis.eu/coronavirus-and-philosophers/> (skatīts 20.02.2021.).
2. Clarifications. *An und für sich*. Pieejams: <https://itself.blog/2020/03/17/giorgio-agamben-clarifications/> (skatīts 20.02.2021.).
3. Goldberg, Jonah. *Suicide of the West: How the Rebirth of Tribalism, Populism, Nationalism, and Identity Politics is Destroying American Democracy*. New York: Crown Forum, 2018.
4. Hollenbach, David S. J. *The Common Good and Christian Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
5. Johnson-DeBaufre, Melanie, Keller, Catherine and Ortega-Aponte, Elias, eds. *Common Goods: Economy, Ecology, and Political Theology*. New York: Fordham University Press, 2015.
6. MacIntyre, Alasdair. *After Virtue: A Study in Moral Theory*. Third Edition. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2007 (1981).
7. Nancy, Jean-Luc. Communovirus. *The Philosophical Salon at the Los Angeles Review of Books* (April 13, 2020). Pieejams: <https://thephilosophicalsalon.com/our-mysterious-being/> (skatīts 20.02.2021.).
8. Reich, Robert B. *The Common Good*. New York: Albert A. Knopf, 2018.
9. Rošker, Jana S. Chinese philosophy of life, relational ethics and the COVID-19 pandemic. *Asian Philosophy*, 31.1 (2021): 64–77.
10. Sacks, Jonathan. *Morality: Restoring the Common Good in Divided Times*. New York: Hachette Book Group, Inc., 2020.

